

**Mustafa Bülent Dadaş, Dr.**

1979'da Adana'da doğdu. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi (2002). Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Mecelle'de Bulunan Hukuk-Dil İlişkisine Yönelik Külli Kaidelerin Çözömlenmeleri" adıyla yüksek lisansını (2005); Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Şeyh Bedreddin'in Teshil Adlı Kitabının Tahkik ve Tahlili" konulu teziyle doktorasını tamamladı (2013). Halen Sudan Hartum Din Hizmetleri müşaviri olarak görev yapmaktadır.



**Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları**

Yayın No. 756  
İSAM Yayınları 202  
İlmî Araştırmalar Dizisi 90  
© Her hakkı mahfuzdur.

**ŞEYH BEDREDDİN  
Bir Osmanlı Fakihî**

**Mustafa Bülent Dadaş**



TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)  
tarafından yayına hazırlanmıştır.  
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar/İstanbul  
Tel. 0216. 474 0850  
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr



Bu eser  
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)  
İkinci Klasik Dönem Projesi  
kapsamında yayımlanmıştır.

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap  
İSAM Yönetim Kurulu'nun 01.04.2015 tarihli ve  
2015/7 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Aralık 2018  
ISBN 978-605-7580-10-8

**Basım, Yayın ve Dağıtım**

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.  
Serhat Mah. 1256 Sokak No. 11  
Yenimahalle/Ankara  
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32  
yayin@tdv.com.tr  
Sertifika No. 15402



Dadaş, Mustafa Bülent

Şeyh Bedreddin: bir Osmanlı fakihî / Mustafa Bülent Dadaş. Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı, 2018.

318 s. ; 24 cm. - (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 756. İSAM Yayınları; 202. İlmî Araştırmalar Dizisi; 90)

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-605-7580-10-8

# İçindekiler

Kısaltmalar 9

Önsöz 11

## GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi 17

Literatür Değerlendirmesi 17

Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları 20

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ŞEYH BEDREDDİN'İN HAYATI ve *et-TESHÎL*

I. Hayatı 25

A. Adı ve Nesebi 26

B. Doğum Yeri ve Tarihi 29

C. Şeyh Bedreddin'in Tahsil Hayatı 30

1. Mısır Öncesi Tahsil Hayatı 30

2. Mısır'daki Tahsil Hayatı 33

D. Aldığı Görevler 36

1. Muallimliği 36

2. Kazaskerliği 38

E. İdam Edilmesi 39

F. Eserleri 44

1. Fıkha Dair Eserleri 44

2. Diğer Eserleri 47

- II. *et-Teshîl* 53
- A. Muhtevası 53
- B. Önemi 64
1. Mezhep Tutarlılığını Sorgulama 65
  2. Mezhep Görüşüne Yöneltebilecek İtirazlara Yer Verme ve Cevaplandırma 68
  3. Nakledilen Görüşlerden Yapılan Çıkarımlar ve Yapılan İzahlar 69
  4. İmamlardan Nakledilen Görüşlerden Birini Tercihi 70
  5. Fıkıh Kaynaklarından Yaptığı Nakiller ve Bunlara Yönelik Eleştirileri 70
- C. Yazılış Sırası ve Tarihi 74
- D. Yazılış Sebebi 76
- E. Konuların İşleniş Tarzı ve Sistematığı 78
1. *et-Teshîl*'deki Rumuzlar 79
  2. *et-Teshîl*'de Konuların Sistematığı 86
    - a. İmam Muhammed'in Kitapları 87
    - b. Muhtasarlar 90
- F. *et-Teshîl* Üzerine Yapılan Çalışmalar 93
1. Bedreddin Öncesi Kaynaklar 101
  2. Bedreddin Sonrası Kaynaklar 101
  3. Mezhep Tutarlılığını Sorgulamak Amacıyla Yönelttiği İtirazlara Yapılan Tenkitler 103
  4. Kaynaklara Müracaat Etmeden Yaptığı İtirazlara Yönelik Tenkitler 110
  5. Kendisinden Önce Söylenmiş Fikirleri Kendisine Mal Etmesine Yönelik Tenkitler 114
- G. *et-Teshîl*'in Kaynakları 118
1. Fıkıh Kaynakları 119
  2. Tefsir Kaynakları 151
  3. Hadis Kaynakları 154
- H. *et-Teshîl*'in Fıkıh Literatüründeki Yeri 156
1. *et-Teshîl* ile *Câmiu'l-fusûleyn*'in Mukayesesi 156
  2. *et-Teshîl*'e Atıfta Bulunan Kitaplar 161

## İKİNCİ BÖLÜM

**et-TESHÎL'İN FIKHÎ AÇIDAN TAHLİLİ**

- I. Bedreddin'in *et-Teshîl*'deki Fıkhî Tercihleri 193
- A. Mezhep İçi Tercihleri ve Tercihlerde Kullandığı İfadeler 200
1. Fetva Lafzı ve Türevleri 200
2. Fetva Kelimesi Dışında Kullanılan Tercih Lafızları 202
- B. *et-Teshîl*'deki Tercihlerle Diğer Hanefî Kitaplarındaki Tercihlerin Mukayesesi 209
- C. Mezhep Dışı Görüşleri Tercihleri 222
- D. Tercih Sebepleri 238
1. Örf 239
2. Fesâdü'z-zaman 248
3. Umûmü'l-belvâ, Zaruret, Hâcet 252
4. Sedd-i Zerâi' 257
- II. Diğer Mezheplere Yapılan Atıflar 261
- A. Şâfiî Mezhebi 268
- B. Mâlikî Mezhebi 273
- C. Hanbelî Mezhebi 278
- D. Zâhirî Mezhebi 282
- Sonuç 287
- Ek 1: *et-Teshîl*'deki Küllî Kaide ve Zâbitalar 291
- A. Küllî Kaideler 291
- B. Zâbitalar 293
- Ek 2: Metinde Geçen Şahıslar ve Ölüm Tarihleri 299
- Kaynakça 303
- Dizin 313

## Önsöz

İslâm tarihi boyunca farklı sebeplerle, mahir olduğu alana nispetle diğer alanlarda daha fazla tanınmış âlimler bulunmuştur. Bu âlimlerden biri de Şeyh Bedreddin'dir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminin beş büyük fakihinden biri olan Bedreddin, fıkha dair yazdığı *Câmiu'l-fusûleyn*, *Letâifü'l-işârât* ve *Letâif*'in şerhi *et-Teshîl* ile adını fıkıh tarihine yazdırmıştır. Üslûp bakımından bilinen diğer Hanefî fakihlerinden farklılık arzeden Bedreddin, özellikle *et-Teshîl*'de sorgulayıcı bir dil kullanmıştır. Onun bu itirazcı uslûbu sonraki kimi fakihler tarafından da benimsenmiştir. Bununla birlikte hayatının devlete isyan ithamıyla idam edilerek sonlanması ve farklı sebeplerle *Letâifü'l-işârât* ve *et-Teshîl*, -biyografi kitaplarında kendilerinden kısaca bahsedilse de- hak ettikleri değeri yeterince görememiş ve günümüze kadar kütüphane raflarında yazma nüshalar halinde kalagelmıştır.

Bedreddin'in fıkha dair ilk kitabı olan *Letâifü'l-işârât*, mukayeseli bir hukuk kitabıdır. Tertibi, kullanılan rumuzlar ve ihtiva ettiği meseleler bakımından Bedreddin'in kendisinden büyük ölçüde istifade ettiği İbnü's-Sââtî'nin (ö. 694/1295) *Mecmau'l-bahreyn* adlı kitabına benzese de, ihtiva ettiği meselelerin fazlalığı ve zikredilen görüşlerin gerekçelerine yer vermesi bakımından ondan farklılaşır. Bedreddin'in, *Letâifü'l-işârât*'ın daha rahat anlaşılması için yazdığı *et-Teshîl* ise bir taraftan telif gayesi olan *Letâifü'l-işârât*'ın kolayca anlaşılmasını sağlama hedefini yerine getirirken diğer

tarafından Bedreddin'in kendine ait özgün fikirleri ihtiva etmesiyle fıkıh literatüründe önemli bir boşluğu doldurmuştur.

Bu çalışma *et-Teshîl* ve *Letâifü'l-işârât*'ı bütün özellikleri ile tahlil ederek fıkıh literatüründeki yerlerini göstermeyi hedeflemektedir. Şeyh Bedreddin'e ait fıkıh kitaplarının Kültür Bakanlığı tarafından dilimize çevrilmesinden sonra bu çalışmanın, Bedreddin'in kişiliği, ilmî şahsiyeti ve görüşlerine dair yazılıp çizilenlerin onun bizâtili kendi kitaplarından bir sağlamasını yaparak süregelen tartışmalara katkı sunması beklenmektedir.

Giriş ve iki bölümden oluşan çalışmanın giriş kısmında çalışmanın konusu, önemi, amacı, kapsamı, yöntemi ve kaynaklarına ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Birinci bölümde Şeyh Bedreddin'in hayatından ve eserlerinden kısaca bahsedilerek *et-Teshîl*'in muhtevası, yazılış sebebi üzerine yapılan çalışmalar, istifa ettiği kaynaklar ve fıkıh literatüründeki yeri tespit edilmiştir. İkinci bölümde ise Bedreddin'in *et-Teshîl*'deki mezhep içi tercihleri ve mezhep dışından benimsediği görüşler, tercih sebepleri ve diğer mezheplere yaptığı atıflar ele alınmıştır. Bunun yanında çalışmanın sonunda ek olarak *et-Teshîl*'de başvurulan küllî kaide ve zâbitalar liste halinde sunulmuştur.

Bu kitap, Mayıs 2014 tarihinde Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanmış olduğumuz *Şeyh Bedreddin'in Teshîl Adlı Kitabının Tahkik ve Tahlili* başlıklı doktora tezimize dayanmaktadır. Doktora çalışmalarım sırasında tez konusunun seçiminden tamamlanması sürecine kadar büyük katkıları olan danışman hocam Prof.Dr. H. Yunus Apaydın'a, tezin hazırlanması sırasında ve de sonrasında yardımlarını esirgemeyen Prof.Dr. Kâşif Hamdi Okur ve Dr. Osman Bayder'e, ayrıca çalışmanın gerek tahkik gerekse inceleme kısmının basımını üstlenen İSAM idaresine ve katkısı olan bütün ilim ehline teşekkürlerimi sunmayı bir borç telakki ediyorum.

Mustafa Bülent Dadaş

Ankara 2018